ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 68 ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Հինգշաբթի, 23 Ապրիլ 1898 Հինգշաբթի, 23 Ապրիլ ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 68

Տարեկան՝ 10 ռուբլի, վեց ամիսը 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 կ. Թիֆլիսում ամիսը՝ 1 ր., հատով 5 կ. Բաժանորդ գրւում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Нор-Даръ" կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar"

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարութիւնների ընդունւում են ամեն լեզուներով: Յայտարարութիւնների բաւրն՝ 2 կ., բեկլամների համար՝ կրկնապատիկ

Թիֆլիսի երրորդ գիմնազիոնի դիրեկտորը և ուսուցիչները այսու յայտարարում են 3-րդ գիմնազիոնի նախկին դիրեկտոր

ՎԻԿՏՈՐ ԱՆՏՕՆՈՎԻՉ ՄԱՐՏԻՆՈՎՍԿՈՒ

մահը, որ տեղի է ունեցել ապրիլի 27-ին ծանր և երկարատև հիւանդութիւնից յետոյ: Ուրբաթ, ապրիլի 24-ին, օրուայ ժամը 2-ին, առաջին գիմնազիոնի եկեղեցումը հանգուցեալի համար կը կատարուի հոգեհանգիստ:

1—1

ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ Վարչութիւնը խնդրում է անդամներին շնորհ բերել Ընկերութեան ընդհանուր ժողովին, որ նշանակուած է սոյն ապրիլի 26-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, Կարւձևի պալատում (Գանովըսկայա, № 25):

Ժողովի պարապմունքներն են.

1) Անցեալ ընդհանուր ժողովի արձանագրութեան ընթերցումը.

2) Անցեալ տարուայ ելմտից հաշուի ընթերցումն ու հաստատելը.

3) 1898 թ. համար կազմած նախահաշուի ընթերցումն ու հաստատելը.

4) Վարչութեան միամեայ գործունէութեան տեղեկագրի ընթերցումը.

5) Վարչութիւնից հերթով դուրս գնացող 4 անդամի և 5 փոխանդամի ընտրութիւնը:

(1022) 3—2.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջնորդող. — Սպանիա-ամերիկական պատերազմը:

Քրոնիկոն.—Լուրեր:

Մեզ գրում են.—Կուշկայից, Իգդիրից, Նուխուց, Ղուբայից:

Խորդաւանքներ պ. Ս. Սապահ-Գիւլեանի դէմ:

Թղթակցութիւններ.—Մերվ: Մամուլի շուրջը:

Քաղաքական. — Ամերիկեան-սպանիական պատերազմը:

Խառն լուրեր:

Հեռագրներ:

Թեր և դէմ:

Բանասիրական. —Շիրնանց Նախշունը:

Տեղեկատու:

Յայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 22 ապրիլի 1898 թ.

ՍՊԱՆԻԱ - ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ինչպէս որ սպասելի էր և ինչպէս ասել էինք, սպանիացիների և ամերիկացիների միջև թշնամական յարաբերութիւնը սկսելուց մի տասն օր յետոյ՝ առաջին նշանաւոր ընդհարումն տեղի ունեցաւ Ֆիլիպպեան կղզիներից մէկի վրայ, Մանիլի նաւահանգիստը շրջելով գիշերը մտնում է խաղաղական ովկիանոսում գտնուող ամերիկեան նաւատորմը, որ բաղկացած է ոչ երկաթապատ «Բալտիմորա», «Օլիմպիա», «Կոնկորդիա», «Բօստոն», «Ռալէյգ» պատերազմական և այլ նաւերից:

Մանիլի նաւահանգստում գտնուող սպանիական նաւատորմի հրամանատար Մոնդանոյի հեռագրից երևում է, որ ծովային պատերազմը խիստ է եղել, և սպանիական նաւատորմի անաջողութիւնը սկսուել է նրանից, որ ծովակալին կրող «Քրիստինէ թագուհի» նաւը կրակ է ընկել և ծովակալը ստիպուած է եղել իւր շտաբով անցնելու «Կուբա կղզի» նաւը: Պատերազմը շարունակելով առաւօտը 8 ժամին այրուել և սուզուել է Մանիլի «Կաստիլա»-ն, իսկ միւս մի քանի նաւեր հարուածներ ստանալով, որպէս զի չը խորտակուեն ծովը՝ յետ են քաշուել Բակկորեան հրուանդանը: Փոքրաթիւ նաւատորմի նշանաւոր մասը քչանալով, երենք սպանիացիները մի քանի նաւեր խորտակել են իրենց ձեռքով, որպէս զի թշնամու ձեռքը չընկնեն: Այդպիսով սպանիական նաւատորմը Ֆիլիպպեան ջրերում պէտք է ոչնչացրած համարել, ինչպէս որ ինքը սպանիական նաւատորմի հրամանատարը հեռագրով հաղորդում է այդ տխուր լուրը Մադրիդ:

Ինչ ջանքով որ Ուաշինգտոնում և Հիւսիսային Ամերիկայում այդ տարած յաղթութիւնով հրճւում են, նոյն և աւելի մեծ ջանքով Մադրիդում և ամբողջ Սպանիան սուգի մէջ պէտք է որ ձգէ Մանիլից ստացուած թօթափեր լուրը: Կարելի է երևակայել այն տխրութիւնը, որ պիտի պատճառէ կրակոտ և հայրենասէր սպանիացիներին առաջին կրած պարտութեան լուրը:

Բայց դժբաղդաբար այդ ձախորդութիւնը վերջինը չէ, դա միայն լինելիք պատերազմների արիւնհեղութեան սկիզբն է:

Այսուհետև սկսւում է երկու անհաւասար ոյժերի մէջ պատերազմը:

Քանի որ պատերազմի համար երեք բան է հարկաւոր, և այդ երեքն էլ փողն է, իսկ Ամերիկան հարուստ է. զարմանք չէ որ վերջ ի վերջոյ Միացեալ Նահանգները յաղթեն, բայց Սպանիան գոնէ ամեն բան կորցնելով իւր պատիւը փրկած կլինի և Ամերիկային մեծամեծ վնաս հասցրած:

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Թիֆլիսի նահանգապետ պ. Ֆ. Ա. Բիկովը Կախեթիայից Թիֆլիս է վերադառնալու ապրիլի 25--ին:

—

Օղեսայում երկարատև հիւանդութիւնից յետոյ ողբերգական մահով վախճանուած յայտնի պ. Վ. Ա. Մարտինովսկին ոչ միայն Թիֆլիսի տղայոց 3-րդ գիմնազիոնի առաջին դիրեկտորն է եղել, այլ և այդ գիմնազիոնի հիմնողը: Հանգուցեալը իւր սիրտը, միտքը և իւր ամբողջ կեանքը զոհեց իւր սիրած գործի համար: Հանգուցեալի եռանդագին և կարող աշխատութեան շնորհիւ միւս երկու գիմնազիոններից կրտսերը՝ 3-րդ գիմնազիոնը իւր անունով առաջին տեղըն էր բռնել:

Հանգուցեալի հոգեհանգիստ կատարողները, նրա աշխատակից-ուսուցիչները լոկ ընդունուած կարգ չէ որ կատարում են, այլ մի սիրելի և յարգելի պարտաւորութիւն դէպի ընկերը, դէպի մեծաւորը:

—

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՇԻՐԻՆԱՆՑ ՆԱԽՇՈՒՆԸ *)

ՎԷՊ

ԺԵ.

Արէլը գրպանումը ունեցած մրգերից բուռը-բուռը հանում ածում էր Նախշունի գոգը:

Ամենից առաջ նա հանեց այն կարմրաթուշիկ խնձորը և նրան տալով, ասաց.

—Աչքիս լիս, կեանքիս կէս. մռ էս, սանձուտ թալի մեղրախնձորքուցն եմ պոկել: Ղորթ ա, կերել պրծել ին, ամա Աստուած էս մինը թագցրել էր ճղների արանքըմը՝ մի շատ դժար տեղ. պոկելիս էնքան չարչարւեցի, էնքան տանջուեցի, որ գիտենաս, հէնց քե ստլաս պէս բերանդ բաց կանես, կուտես, որ սիրտս հովանայ:

Բայց Նախշունը նաղ արաւ. խնձորն առաւ, ժպտաց երեսին և գոգը դրեց:

—Չէ, քե մատաղ. մռ, առ կծի,—գոգիցն առնելով, մօտեցրեց շրթունքներին,—կծի, կծի, որ սիրտս հովանայ:

—Կըկծեմ, սրտիս դղալ. քու խաթրը որ կմարեմ, էլ ումը պէտքա բանեմ: Դու որ ինձ սեւս քարնուվէր (վայր) ընկի, կընկնեմ, ուր մնաց թէ՝ քու ձեռով պոկած, քու ջրով բերած մաղըն *) չառնեմ, չուտեմ,—հեզիկ ձայնով ասաց Նախշունը և բրնձի նման սպիտակ ատամներով խընձորի կողքից կծեց:

—Օխուո՛յ,—ձեռը կրծքին շփելով, շշնջաց նա,—ինձ սուր կըլպեմ, ինձ սուր...

—Ոնց թէ կլպես. քու բերած խընձորն առանց կլպել մեղրից էլ անուշ ա,—խնդութեան փայլակներ թափելով աչերի վրայից, պատասխանեց անհման հարմնացու հրեշտակը և յուզեց Արէլին: Սա գլուխը դրեց նրա կրծքին, իսկ նա անարատ ձեռներով սկսեց փայփայել, և անսահման ուրախութեամբ լցուել ու լցուել:

—Նախշուն ջան:

—Հա՛ջան, էս քե ջան, աչքի լիս ջան:

—Դու որ իմ բերած խնձորն ասըմ ես, հարա քու լեզուին:

Փառք քեզ, Աստուա՛ծ, որ արժանացանք...: Նախշուն ջան, էս ձեր տան թմբերի գլխներին եր որ ման էի գալի, քե մատաղ, դինըմ իր ինձ:

—Ա՜խ, իմ թագ ու պսակ, ո՛ւր ես ասըմ տենըմ իր. աս էրըմ իր: Դու որ որսը չալակիդ, չլինքդ դպա մեր սրահն անցիր կենըմ, աշխարս թամամ մութս ընկնըմ էր. ձեռս, ղորթ ա, բանի էի տալի, ամա գիտըմ չէի, թէ ինչ եմ շինըմ. ուշքս ու միտքս եւեւիցդ սար ու քոլ էր թաչըմ:

—Դու քոնն ես ասըմ. բա որ իմն իմանաս: Գիշեր ցերեկ քուն չունէի. էրազն էրազի քամակից գլուխս էր հաւաքուել. սարին էի քնըմ՝ ձեր կտուրն ի, դաշտումն էի քնըմ՝ ձեր բաղըմն ի զարթնըմ: Մի գիշեր ցելի մէջ՝ գլուխս պուլթնի իշին դրած՝ քնած էի մթամ թէ. մնէլ էն տեհայ, որ ձեր պըպօքընքու ծէրից ձեր կալըմը վեր եմ ընկնըմ. հէնց մէջքս տափին չուած, վերթաւյ, տեհայ ցելըմն եմ: Օ՜հ, աչքիս լիս, գիտաս թէ ուսկ փարչիցը (սափորից) քանի հետ եմ ջուր խմե՛լ...:

—Դու փարչիցս ես ասըմ, ամա էս էլ փարչիս տեղաք քու թուխ փափախին ուսխս ջուրն եմ գնացել ու եդ գալիս էրազիս մէջ վեր եմ թռել տեհել, որ ուսխս փափախդ չի, կաւէ փարչ ա...:

Բայց այդ միջոցին մի ձայն լսուեց գլխից և նրանց քաղցր խօսակցութիւնը ընդհատեց մի առ ժամանակ:

—Փեսայ ջան, գիդամ, որ խօսալուց հըա կշտացել չէք, ամա էդ ոնչիչ. եաոյ՝ չուել լիսը ձեզ փեշքեշ, ինչքան քեփներդ ա կխօսաք, հըմի պատրաստուեցէք հաց բերենք, հաց ուտենք, վախտն անց ա կենըմ:

—Հա՛, բերէք, նանի ջան, բերէք, որ ուտենք,—պատասխանեց Արէլը և դաշոյնը դուրս քաշելով, արագութեամբ որսի մի էրին կտրեց, կտրատեց ու մի քանի շամփուր իւր ձեռով շուտով շարեց կրակին,—գիդամ, որ որսի ճամպայ պահած կնեն պաւաները, թող մի խորովեմ,—ասում էր Արէլը և շշերը շուռումուռ տալիս, իսկ Նախշունը սփռոցը ձգելով օջաղի ափին, ամանները շարում էր վրան Տասն ու Ճահնիգեար աքիրն էլ իրենց պատրաստած կերակրները ներս բերին ու մեղրով ձուաձեղը փեսի առաջը դրին, ապա կաթն ու մածունը, ներն ու երեժանը շուրջը հաւաքելով, հարևան պաւաներին ներս հրաւիրեցին:

—Նրանք տուն մտնելով, փեսի կուլովն ընկան, շնորհաւորեցին նշանդրութիւնը, օրհնեցին նրանց բաղդը և նըստեցին կարգով:

—Բերէք, փեսի չալակը, 'բերէք բաց անենք բարով,—առաջարկեց դրացի Սանամ աքիրը:

Մօտ բերին խուրջինը և ինչոր Մարիան աքիրը կապել, դարսել էր, նրանք հանեցին, յետ արին ու դրին առաջները:

Ամենից առաջ փեսի բերած օղուց մի մի բաժակ ձեռներն առան և աշխարհի օրհնութիւններով լցրին վրանը:

—Արէլ ջան, որդի, Տէր Աստուածն աշխարհն տայ լիա՛ւթին, ձեզ էլ քաղցր արեշատութին, բաղդաւորութին: Նամարդի ո՛չ մէօհտաջ լինէք—ձեր աչքը միշտ ձեզ էրնակ տայ, չոր քարին էլ որ մտէկ տաք, թող կնանչի ձեր առաջ. Երկնքի նամն ու գետնքի ցօղն անպակաս լի ձեր ցանքից ու ձեր պտղից, խիստ զգացուած օրհնեց Խաթունը, ապա Սանամը և կընեցին միւսներն՝ ըստ հասակի մեծութեան: Արէլը գլուխ տալով ամենին, նրանց սրտի ուզած որսի խորովածից մի-մի թիքա թաւաք արաւ:

—Ումբրդ էրգեան լի, ղամաթդ շատ, գիւլեդ Աստծ ո՛չ տափը գցի, Արէլ ջան, էս ի՛նչ անոշ միս ա:

—Հա՛, կուսը կանանչ կենայ, թամամ ջանդարմանի ա *):

—Աղի, տա՛տի ջան, մթամ ձեր ձուաձեղը պա՛կաս ջանդարմանի ա՛, բերանս առնելիս ուզըմ եմ թէ մատներս էլ հետն ուտեմ,—երկու պատառ բերանը առնելով, այնուհետև այլ ևս չկերաւ Արէլը և շարունակեց խորովել:

—Բա խի՛ չես ուտըմ, Արէլ ջան. կե՛ր, որդի, բոլ ա խորովածդ: կե՛ր:

—Կուտեմ, դուք անուշ արէք, նանի,—խորհրդաւոր հայեացք ձգելով Նախշունի վրայ, պատասխանեց փեսան, իսկ նրանք մէկմէկու աչքով արին:

Ընթրքի սկզբից մինչև վերջը Նախշունը ձեռները սրտին դրած խոնարհութեամբ կանգնած էր եսեները և հարկ եղած ժամանակ ծառայում էր նրանց— ամանները վերցնում էր, պակաս տեղը հաց էր դնում, ջուր ուզողին ջուր էր տալիս և այլն:

Տատական ու պապական օրէնքի, աւանդի համաձայն նա մեծերի ու հարեւանների ներկայութեամբ իրաւունք չունէր նստել, այլ գլխի բաղդատիով երեսն սքօղած պիտի ծառայէր, ինչպէս և անում էր:

Իսկ երբ հիւրերը կերան, խմեցին, վերջն էլ սառը-սառը ձմերկով կոկորդները մաքրեցին, օրհնեցին, և Խաթունին ու Ճահնիգեարին հետներն առան, գնացին իրենց վրանը քաշուեցին, այն ժամանակ նորանշանները նոր սեղան նըստեցին և նոր համով ու հոտով կերան, զուարճութիւն սկսեցին:

—Ա՛ռ, Նախշուն ջան. առ դու իմ գըդալովը կեր, ես քունովը:

—Չէ, ես ուզըմ եմ, որ երկուսս էլ մի գդալով ուտենք,—պատասխանեց նա, և գդալփոխի տալով շարունակեցին մինչև վերջը:

Կուշտ պաւաներն արդէն տնքում էին քնի մէջ, երբ ուրախ երիտասարդներն ամանները մի կողմը ժողոված՝ շարունակում էին ընթրքից առաջ առ ժամանակ ընդհատուած զրոյցը

—Նա՛խշուն ջան:

—Հա՛ջան, էս քե ջան, իմ սիրտ, իմ հոգի ջան:

—Աստուած որ աջողայ, սուրբ պսակներիս արժանանանք, գիտես ո՛նց դեմ պահիլ քե՞զ:

—Ո՞նց,—ժպտալով հարցրեց նա:

—Ոնցոր մի զուգած վարդի թուփ, ոնցոր մի խանըմ, մի թագուհակին: Ի՛նչ ուզի սիրտդ, ի՛նչ քաշի խշտահդ (ախորժակդ) որ չճարեմ. աշխարըմս ինչ պտուղ, ինչ բան կա՛յ, իմացիր, որ քե հըմար հազիր կլի մեր տանը: Կռնկի պանիր, Ջէյրանի կաթն էլ որ ուզես, իմացիր, հաւատա՛, որ քու Արէլը ճարելու ա...

—Իմ սէր, իմ սէր, իմ թագաւոր, լու

*) Տես «Նոր-Դար» № 66.

*) Թագաւորավայել թանկագին մրգի նուէր:

*) Դեղատու:

Այս տարի, ամառը, լրանում է Կովկասի հանքային ջրերի կանոնաւորման հարիւրամեակը։ Մեր երկրի հանքային ջրերը վաղուց յայտնի էին տեղական բնակիչներին։ Ռուսաց տիրապետութեան օրօք, նոյն իսկ Պետրոս Մեծի ժամանակներից, յայտնի եղան այդ ջրերը նաև մի քանի ռուս հետազօտողների, որոնք տաք ջրերի վրայ մի քանի տեղ ռուսաց հասարակ բաղանիքներ հիմնեցին։ 1698 թ. հանքային ջրերի վերջնական հետազօտութեան համար կազմուեց առանձին յանձնաժողով, որը իւր նպաստաւոր կարծիքը յայտնեց. այն ժամանակուանից կովկասեան մի քանի տեղերում հանքային ջրերը հիւանդ ղխտւորների բժշկելու գործում ընդհանուր գործածութիւն գտան, որով և հանքային ջրերի պաշտօնական գործածութեանց սկիզբը դրուեց։

—

«Ձերն.-Վեստ.»-ի առելով՝ ապրիլի 18-ին Բաթում է հասել արդէն պարսից նոր նշանակուած փոխ-հիւպատոս Միրզա-Քերիմ-խանը, որը մի զարգացած անձն է. տիրապետում է նաև ռուսաց լեզուին։ Նա մի քանի պաշտօններ յաջողութեամբ կատարել է. վերջին ժամանակներս Պետերբուրգի պարսկական դեսպանատան քարտուղարն էր։

—

Վլադիկաւկազում գողութիւնների ու աւազակութիւնների առաջն առնելը բաւականին դժուարութիւն է պատճառում, չնայելով որ տեղայիններին արգելուած է զէնքը մօտ պահել և ընդհանուր կրել, բայց մօտ օրերս դարձեալ մի խումբ չարագործներ, «Տեր.-Վեդ.»-ի առելով, զինուած դաշոյններով ու բերդաններով յանդուգն արձակում գործեցին մի ենթասպայի տան վրայ և կողոպտեցին։ Օգնութեան համնողները ոչինչ չկարողացան անել։

—

Արժ. Եմմանուէլ քահ. Նազարեանի Թիֆլիսի ս. Կարապետ եկեղեցուց տեղափոխուելուն Վանքի միաբան քահանաները չէին համաձայնում և հակառակում էին, վերջերս, ինչպէս հաղորդում են, Վեհ. Կաթողիկոսը մի խիստ հրաման է արձակել Վանքի միաբաններին հնազանդելու Իւր կարգադրութեան, հակառակ դէպքում կրզրկուին քահանայագործութիւնից։

—

Արդարադատութեան մինիստրութիւնը նահանգական դատարանների ծառայողների թիւը աւելացնելու համար՝ պետական խորհրդին մի ծրագիր է ներկայացրել։

—

Կարսի շրջանի կառավարութիւնը ուր հարկն է մրջնորդել է, որ Կաղզուանում Արտահանում և Օլթիում խաղողի այգիներ տնկելու համար գետին նշանակուի։

Կայսերական տօնի պատճառով «Նոր-Դար»-ի առաջիկայ համարը լոյս կը տեսնի ապրիլի 25-ին, շաբաթ օրը։

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

—

ԿՈՒԶԿԱՅԻՑ.—Սահմանի վրայ ապրող ջէմշուզի և այմաղ ցեղերը մեծ երկիւղի մէջ են, լսելով թէ՝ Աւզանատանի կառավարութիւնը արդէն հրամայել է իբր թէ գաղթեցնել տալ նրանց Քաբուլի խաղքերը, իսկ նրանց տեղ բուն աւզանցիք բնակեցնել Կուշկայի երկաթուղին գալու պատճառով։

Չնայած, որ երկաթուղու բանուորները մօտենում են, բայց այնու ամենայնիւ այստեղի առևտուրը բաւականին ընկած դրութեան մէջ է. աւելացնենք և այն, որ այստեղի առևտրականների միջից սև կատուն չի դուրս գալիս...։

—Անցեալ ամսում այստեղից ուղարկեցին Թիֆլիս բժշկուելու մէկ զինուոր, որին կատաղած մի շուն էր կծել։

—Այստեղ եղանակները ապրիլից նորից փոխուեցին. քանի օր է հիւսիսային ցուրտ քամի է փչում, այնպէս որ արդէն սարերի խոտը սկսել է փչանալ։ Գիւղացիք միանգամայն յոյսերը կտրել են խոտահարից։

—

ԻԳԴԻՐԻՑ. — Ապրիլի 10-ին Իգդիրի թատերասէրների խումբը ներկայացրեց «Սխալ հաշիւ», «Քաղցածներ», և «Երեք քաջեր»։ Մուտքը ձրի էր, ուստի և բազմութիւնը շատ. խաղացողներից աչքի էր ընկնում իւր պարզ ու գեղեցիկ արտասանութեամբ տասներեք տարեկան օրիորդ Օհանիանուշ Մելիք-Այվազեանցը, որի արտասանած իւրաքանչիւր նախադասութիւնից յետոյ՝ դահլիճը դղրդում էր բուռն ծափահարութիւններով։

—

ՆՈՒԽՈՒՑ. — Ժամանակին հաղորդել էի ուսուցիչ Աստուածատուր Ոսկանեանցի սպանութեան մասին։ Ոսկանեանցի սպանութեան մէջ մեղադրւում է նրա հօրեղբայրը՝ Աթա Սուարեանցը, որը սպանութեան դէպքից յետոյ անմիջապէս բանտարկուեց, թէպէտև վերջերս արձակուած էր երաշխաւորութեամբ։ Ինչպէս հաւաստի աղբիւրներից տեղեկանում ենք, Գանձակի նահանգական դատարանը այդ գործի քննութիւնը նշանակել է առաջիկայ մայիսի 15-ին Նուխում. հրաւիրուած վկաների թիւը մօտ 15 է, որոնց մէջ է ուսուցիչ պ. Յովսէփ Մելիք-Ջհանեանցը, ինչպէս մօտիկ ծանօթ հանգամանքներին և հանգուցեալի մտերիմ։ Մեղադրեալ Աթա Սուարեանցին, ինչպէս լսում ենք, պիտի պաշտպանէ երդուեալ հաւատարմատար պ. Ալէքսանդր բէկ Մակեդոնեանցը։

—

ՂՈՒԲԱՅԻՑ.—Վերջապէս մեզանում եղանակները լոլորլին գարնանային են. ապրիլի 12-ից սկսած սխուրժելի եղանակը հալեց ձիւնը. այժմ ծառերը ծաղկել են, արտերն ու այգիները առատ բերք են խոստանում։

—Կենսական մթերքները դեռ թանկ են ծախւում. հացն ու միսը ամենից թանկ է։

ԽԱՐԴԱՒԱՆՔՆԵՐ Ս. ՍԱՊԱՀ-ԳԻՒԼԵԱՆԻ ԴԷՄ

(Նամակ Բուլղարիայից)

—

(Վերջ *)

Դպրոցի ուսուցչուհիներէն մէկը՝ օրիորդ Տիրուհի Փէշճեան՝ առաջինը եղաւ, որ գործիք դարձաւ պ. տեսչի դէմ թակարդ լարողներուն։ Պ. տեսուչը իւր գալէն յետոյ՝ մինչև դեկտեմբեր ամիսը եղած հոգաբարձական ժողովներուն մէջ չարունակ կըգանգատէր այս quasi-ուսուցչուհիէն, որովհետև այդ կարծեցեալ ուսուցչուհին իրեն սահմանուած առարկաներէն ոչ միայն տեղեկութիւն չունէր, այլ ըմբռնողութիւն իսկ չունէր սորվելու։ Չնայելով որ պ. տեսուչը իրեն տուել էր ամէն տեսակ դիւրութիւններ. օրինակ պ. տեսուչն էր, որ տղայոց դըպրոցի հայոց պատմութեան դասերը գըրելով, կըպատուիրէր այդ ուսուցչուհիին նոյնը արտագրել և մանկավարժական ժողովի մէջ իրեն ցոյց տուած մեթոդով նոյնը աւանդել աղջիկներուն, սակայն այդ ուսուցչուհին, որպէս դի իւր այցելութիւններէն չզրկուի, կըստիպէր աշակերտուհիներուն արտագրել պ. տեսչի պատրաստած տետրակներէն և սորվել ինչպէս որ կրնային։ Այսպէս էր այդ ուսուցչուհիի վարմունքը նաև բնական պատմութեան և ս. պատմութեան մէջ։

Աղ ալ հերիք չէր, շատ անգամներ պ. տեսուչը դասարան մտնելով, կըտեսնէր որ ուսուցչուհին քունի մէջ կըխորփար, առանց ուշադրութիւն դարձնելու թէ ո՛ր կըգտնուէր։ Երբ այդ պարագաներուն պ. տեսուչը զինքը կարթնցնէր, տեսնելու էր այն ծիծաղելի դրութիւնը, որով այդ ուսուցչուհին կուղէր արդարացնել իւր այդ դրութիւնը։ Աղ ալ հերիք չէ, քանի-քանի անգամ պ. տեսուչը դասարան կըմտնէ և սեղանի վրայ կը տեսնէ ջրի բաժակը ուսուցչուհիի առջև, որով կըզարմանէր իւր զլխացաւը, իսկ անդին աշակերտուհիները դժոխային աղմուկ կըբարձրացնէին։ Օր մը հոգաբարձուներէն մէկը յանկարծակի դասարան մտնելով, կըտեսնէ՝ որ այդ ուսուցչուհին սեղանին վրայ փռեր է հէլվան և սուօք փառօք կուտէ, չնայելով որ այդտեղ սեղանատուն չէր, այլ իւր պարտականութիւնն էր դասաւանդել։ Դասարանին մէջ նստիլ, գրքեր ու լրագրներ կարդալ, փոխանակ դասաւանդելու, այդ շատ սովորական էր։ Բայց որքան եղաւ պ. տեսչի զարմանքը, երբ գզրոցը բանալով, հոն գտաւ տուփ մը, որուն մէջ կային հինգ հարիւրէ աւելի դատարկ գարեջրուն ծխախոտի պլանակներ։

Այդ պարագային մէջ կըպատրաստուէինք դեկտեմբերի 26-ի իրիկուն երեկոյթ մը տալ տեղւոյս ընթերցարանին մէջ։ Երբ ամենայն ինչ որոշուած էր, այդ ուսուցչուհին, զինքը հովանաւորող բարեկամներէն մէկուն աղջկանը, առանց պ. տեսչի գիտակցութեան, սորվեցուցած է երեր ոտանաւոր մը, որպէս զի այդ երեկոյթին արտասանէր և այդպիսով միջոց ունեցած ըլլար իւր բարեկամ պ. Քէշտանեանի պաշտպանութիւնը եւս աւելի սերտ կերպով վայելելու։ Երբ պ. տեսուչը կըտեղեկանայ, թէ հակառակ իւր կարգադրութեան ոտանաւոր սորվեցուցած են աղջկան մը, աշակերտուհին իւր մօտ կանչելով արտասանել կուտայ ոտանաւորը և կըտեսնէ, որ ոտանաւորը ամէն տեսակէտով անյարմար է, բացի աղջկան արտասանել չգիտնալէն, ուստի կըպատուիրէ, որ այդ ոտանաւորը չարտասանուի և աղջիկը բեմ դուրս չի գայ։

Տեղի ունեցաւ երեկոյթը, սակայն ո՜րքան եղաւ պ. տեսչի զարմանքը, երբ հակառակ իւր պատուէրին, դուրս կուգայ բեմը պ. Քէշտանեանին աղջիկը և կարտասանէ ոտանաւոր մը, որ չատերուն տհաճութիւն կըպատճառէ։ Ոտանաւորը լսելէն յետոյ, պ. տեսուչը կըզիմէ ուսուցչուհիին բսելով որ՝ այսուհետև առանց իւր գիտութեան իրեն գլխուն կարգադրութիւններ չընէ։ Պ. տեսչի այդ նըկատողութեանը յիշեալ ըթամբիս օրիորդը տուաւ պատասխան մը (ի հարկէ ուրիշներէն գրգռուած), որ ամէն կերպով

*) Տես «Նոր-Դար» № 67։

ես տարմ, ամա ես քեանից ոչ լրնկի պանիր կուզեմ, ոչ էլ չէյրանի (եղջերուի) կաթը։ Կուզեմ սաղ ջան՝ թէկուզէ չոր ու ցամաք հաց. քաղցրութիւն, սէր ու հաւատարմութիւն՝ թէկուզէ անես մշակութիւն։ Ես ո՛չ խանըմ եմ, ոչ էլ խանըմի աղջիկ. ինչոր պահես, դառնալ եմ, թաքչի Մինասանց Մակնի պէս գիրանից չկապես։ Ես բսօր թէ էգուց քեզ հետ չունել մահս կապուելու եմ, Աստուած քու թշնամուցն էլ հեռու՛. տանի՝ դաւ ունենաս բնկեր եմ, աղքատանաս, հիւանդ, նեղ օրի մէջ, ուրախ թէ տխուր լես, ընկերդ եմ. ո՛ր դոլը գնաս, գալու եմ, որտեղ մնաս, ծառայելու եմ, մի խօսքով խեղ դու ես, քունը ես,—մենակ մի բան եմ միտնաթ անում, թէ որ կ՚ընդունես։

—Սուս, սուս, ցաւդ ջանիս, սուս, գիդամ, որ խելօք բան կասես,—ասաց և ձեռը նրա կրծքին դրեց։

—Մենք մահինն ենք, մահը մերը, ընկեր ջան. մենք առանց նշանուելու մէկըմէկու սիրով էրուել, խօսվուել ենք, ամա առանց տօթի Աստու կարգով, օրհնքով նշանուել, իրար պատահել ենք։ Միննաթս քեանից էն ա, որ չունել մեր անթառամ թագն ու պսակը էլի սուրբ պահենք մեր սէրը..., ո՜վ գիդայ, կարելի ա սատծ էլ ըլեն, թէ՝ Նախշունին էս դասերը մէկին ա տուել, ամա չէ, թէ ինձ սիրում ես, պէտք ա հաւատաս ու սուրբ պահես...

Արէլը խիստ հետաքրքրութեամբ ըլսելուց յետոյ՝ ցածայ իւր հարսի խելօք խօսքի վրայ և պատասխանեց նրան հեռեւեալը։

—Նախշունի ջան, դու էլ գիդաս, ես լսած կլնես. Ղարաքիլիսիցը, Է. մրտեղ ա. հո՜. Դիլուցը, Քարվասրիցը, Թալեցն ու Ոլզամթալիցը, Աշաջրիցն ու Սև-Քարիցը, Կոթի գեղից, Կողպիցն... սկսած չունել Քոխ ղրաղը, չունել Ղարաբաղ, մի խօսքով, ինչքան հայի գեղ որ կայ, ամենիցն էլ ինձ ղաչաղ անելով աղջիկ են տալի, ամա ոչ մէկին էլ սիրտս չկպաւ, քեզ հոգումս ղնելուց եղը։ Ինչ հնար էլ ասես անում էին, որ ինձ քեանից զցեն, ամա ոչ մինի վրայ էլ չէի թեքւում. իմ քաղքը դո՛ւ, իր, քունը ես։ Դիշեր-ցերեկ դու մաքիցս հեռանում չիր։ Ամա մենակ ես չէի էսպէս, աչքիս լիս ջան. դու էլ իր ինձ նման. ամեն տեղից՝ էլ քեօխվա, քեաղխուդա, աէրաւէր, տիրացու չմնաց, ամենն էլ իր տղի համար՝ հօրդ կուչը հարիր մարդ ղրկեցին, ամա, ոչ հէրդ տուեց, ոչ էլ դու նրանցից մեկին ջոկեցիր։ Գիդամ, որ դու էլ, ինձ պէս, ինձ իր սիրում, ինձ վրայ միտք անում—թէ քնած վախտդ՝ երազիդ մէջ, թէ զուլայ գործելիս և թէ արտերի մէջ չուշան քաղելիս։

Հարցնում եմ, հօղում ու մաքիս ընկեր, ինչն էր էս Լեկուսիս իրար սէրով կապել, կապկպել. մենակ նրա համար, որ մեզ մարդ ու կնիկ սաղեն, որ երկուս էլ սիրուն ենք, պէտք է... Թէ՛ ուրիշ բան էլ կայ։ Կայ, կայ. Թող սաեմ, դո՛ւ էս սաել սալի։

Ամենքն էլ գիդան, որ մեր դնդմն աղջիկերանց մէջ քեզ պէս սիրունը չկայ, հարսների մէջ էլ՝ քեանից եղը որ մանդանք, մասնիկերս պէտք ա Սարդարանց Մարիկի վրայ մեկնենք։ Նա էլ քեզ պէս՝ մարդի առաջ որ կայնում ա, հէնց իմանում են թէ կնիկ չի, սար ա։—Նրա ջանի սաղութեանն խօսք չկայ, պողպատ ա, ղօչաղութեանն մէջ էլ ջանաւար (գայլ)։ Նրա ձեռի ջուրը (ձեռագործը) ոչ մի չի կարում անի—նրա արած մանածը, գործելը, ձեւը, կարկ-քղերը, նրա նախշած խալիչէքն ու կարպետներն ամենքը գովում են։ Մի խօսքով՝ նա համ կնիկ ա, համ էլ տղամարդ - տղաի քաղհանելու ժամանակ պուս ա գալի քաղհանում, կանաչիքը ջրելու վախտը աղափի (ամբարը) պէս բահն ու թին ուսը կալած՝ գնում ա դահնից (ակնից) ջուրը կապում, բերում՝ բաղ ու բաղչէն ջրում—սոխ, սխտոր, տփլենձոր, բաղուկ, խիար... մի խօսքով՝ ամեն բուս բըսցընում, ծով ա շինում. կալումն աղայրելի պէս ա ժաժ գալի, խուրձը ղէօրի պէս քրբրում, եղնները, ձիանը հրեղէնի պէս լծում, վեր թողում, կասածը թէզ անում, թէզը քամում—ցորենը ջոկ, գարին ջոկ, ամենը խախալում, իրանց տեղն ա ածում. հունցում, թխում, տարեն տասներկու ամիս հարիրասոր դնենղ ընդունում ու ճամփու դնում, կարճ որ սաեմ Սարդարանց էն գիւս, էն դանդիր (մեծ) օջաղը չարխի պէս նա ա պտտում։

Դեղըմն էլ ո՛վ սաեր, որ չի ուզում Մարիկի պէս մի դոչաղ կնիկ ունենայ. ամենքը...

Պէտք ա էս էլ սաենք, որ Սարդարանք մեր գեղի բաղդաւոր տներիցն են. նրանք Մինասանցից եղը՝ մեղանից հըս աւել, որ պակաս ունեւոր չեն—հասունքատուն օրավար հող ունեն, հէնգ նեօքարով (ծառաներով) օխտն աղբօրով աշխատանքի մէջ են. խալխի հացն ու ալափը չունել նորի դուս գալը գոռի, ծուլութիւնից, տուտը տատն ա պնում, էնպէսները կան, որ հէնգ ձեռուայ կիրամն են սովըմ, ամա Սարդարանք թաղաններով հաց, սէլերով դարման կու խօս են ծախում. էլ չեմ սաըմ թէ՝ նըրանք մէկի տեղ չորս որդաձի, երկուսի տեղ չորս լուծ գամէշ, իրեքի տեղ օխտը լուծ եղն, քանիից աւել կթի կով, հաւերներով ոչխար. փթեղով եղ, մեղր, կարասներով պանիր, ալրաչներով չուրանի, պէքրա, սինեսիս, դոշակներ, ճանջոլի թէն, քթոցներով սաման, խնձոր, սրկեւ, բերանիցը հետ ամեն բարով լիքը մաքաս ունեն։

Միայն, էդքան հարստութիւնն ինչ կանեմ, քանի որ Սարդարանց խեղճ Սիմոն աղէն նհէ տղթսայա ա, նհէ կենդանի մնաւած ա...։ Ընչի՛։ Չէ՛ որ նա գեղըմ-կեղամէջում ամենից յարգուած, պատուուած, հալալ աշխատող, մեծի հետ մեծ, պուճուրի հետ պուճուր, աղքատին ողորմած, բարուն լաւ, չարից փախչող, ամենին սիրող մարդ ա։ Չէ՛ որ նա, թէպէտ տան մեծն ա,—իրաւունքն իր ձեռին ա, ամա ոչովի չի ջնկում—«իմ ու քու չի՛ անում», ամենքն էլ հաւասար ուտացնում, հաւասար կեցնում ա, Մինասանց Կուաքի նման ամբարի ու մառանի վրայ կողպէք չի դնում. ընչի՞ ա խեղճ, ընչի՞ ա զարդոտ, էն քառասունհինգ տարեկան մարդըն ընչի՞ ա հարիր տարեկանի պէս սիպտակել, կուչ եկել, լղարել ու աչքերը քթալլեն ընկել։

Հը՛. գիդա՞ս ընչի՛, Նախշունի ջան, խելօք ջան. նրանից, որ գէլ Մարիկը հալալ ծծկեր չի, որ նա էնթաւուր հրեշտակ, էնթաւուր աշխատող բանըշպար մարդին հաւատարիմ չի...

Իմացա՞ր. խեղճ մարդի թէզ ծերանալու պատճառն էն ա։ Փչանայ Մարիկը, Սիմոնի մէջքը իր փոքր ու բարբով կոտրել ա. խեղճ մարդը կարում չի թէ պարդ բըլխով գեղամէջ դուս գայ, համարձակ սալի, խօսի։ Հարստութիւնն էլ աչքին գալիս չի, քանի որ կնիկը լաչառ ա. նրա հըմար ուրախութիւն չկայ։ Մարիկը էնպէս սաօթի չորացրել ա նրան, որ՝ ով երկինքին ա մտիկ տալի, Սիմոնն աչքերը տանին ա կըթըմ ու միտք անում։ Ինչ անի խեղճը, ուզով մեղաւոր չի, գիդայ, որ մեղաւորն ինքն ա. նշանուելու վախտը սիրահարուիք ա, արել, պիծել ա։ Սիմոնն ու Մարիին էլ մեզ պէս սիրահարուել են։ Ամա սէրը նրա գլխին դարդ ու բալա ա դառել հըմի։ Վա՜յ էն մարդին ու էն կնկանը, որ իրար հաւատարիմ չեն...

Ասած ա. «Մօրը տես, աղջիկն առ». մեր պապերի սաած էս խօսքերին Սիմոնն անդաճ չի կալել, ջահէլութիւնն աղթել ա իրան։ Մարիկի մէր Ջաւահիր բաջուն, սաղ Ղազախը ճնանչում էր, թէ ի՛նչ լաչառ, ինչ հարջէնի էր, ամա Սիմոնն էդ բանի վրայ ուշք չի դարձրել, սիրունութիւնն ա թամահ արել, սիրունութիւնն էլ էսօր գլխին ցաւ, դարդ ու բալա ա դառել, ինչոր ասեցի։ Հըմի, աչքիս լիս, գլխիս պսակ. ես մենակ քու սիրունութեանն խաւ չեմ թամահ արել. քեզ հըմար էնդադար որ կրակել ի, պատճառն էն ա, որ դու էն հալալ ծծկերն ես, որին ես ման էի գալիս ու գտայ։ Դու ինչ որ սաեցիր, դո՛րթ ա, ես ուզեցի քե փորձեմ, ամա տեհայ, որ խելքի բուն ես։ Քու սաած խօսքերը, քու արած ղըլըղներն եղի պէս ընդաճըմ հալուեցին, ինձ քառասուն տարի էլ առել կեանք սաեին։ Ուրիշ ինչպէս պէտք ա ըլէիր, չէ՞ որ դու Ձիրինանց Ճահնիգեարի կաթն ես կերել։

Ղորթ ա, հօրդ քիթը ծուռն ա, երեսը սև, գլուխը մեծ, ուսի մինն էլ քաշ, ամա մէրդ նրա հետ ա ծաղկել ու պլըղել։ Դու չատ խելօք խօսացիր. մենք չունել մեր թագն ու պսակը սուրբ կը մնանք, որ Աստուած էլ սուրբ տեհնալով ձինը դնի...

(Շարունակելի)

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՑ. ՃՈՒՂՈՒՐԵԱՆՑ

անվայել էր ո՛չ միայն ուսուցչուհիի մը, այլ նոյն իսկ օրիորդի մը՝ եթէ այդ օրիորդը ամենափոքր գաղափար ունեցած ըլլար օրիորդական պատուի մը վրայ։ Հոգաբարձուները չխորհրդածելով հանդուրժել, որ այդ անարժան ուսուցչուհին հրապարակաւ անպատուէ պ. տէոսչը, հետեւեալ օրը խուռն ժողով կըգումարեն եւ ուսուցչուհին կըհրաւիրեն բացատրութեան, սակայն օր. Փէշձեանը հոգաբարձութեան երկիցս հրաւէրը մերժելով սաստ հիւանդ կըձեւանայ։ Արդէն թէ՛ թաղ. խորհուրդը, թէ՛ պ. տէոսչը, թէ՛ հոգաբարձութիւնը, թէ՛ ծնողները բոլորն ալ զզուած էին այդ ուսուցչուհիէն. ուստի դպրոցը այդպիսի անկեալէ մը ազատելու համար, որոշուեցաւ զինքը իր պաշտօնէն արձակել։ Այդ ուսուցչուհիի հետ միացաւ եւ պ. Քէստանեանը, որ անձնցիի մը յատուկ սորութեամբ աչխատեցաւ ամեն կերպով, իր կարծիքով, գպրոցներու դէմ դաւեր լարել եւ իր չահատակութիւնները այն աստիճան յառաջ գնացին, որ չամնչցաւ աղջին անդին լուր տարածել թէ դպրոցը չուտով պիտի գոցուի։ Այդ երկուորեակին հետ միացաւ նաեւ մի թեթեւամիտ պարոն՝ Երամոֆ անուամբ։ Եթէ պ. Քէստանեանը վչտացեր էր պ. տէոսչին, որովհետեւ նա մաքրամ ջնջեր էր ծրագրի մէջէն իր աղջկան անունը եւ ազգանունը, պատճառ բերելով որ մաքրամ ջնջելը անպատուութիւն մ'էր Քէստանեան ընտանիքին. պ. Երամոֆը ընդհակառակը դայրացած էր հոգաբարձուներու դէմ, որ անոնք իրեն նամակ էին գրած եւ տղուն ուսմանը վարձք էին ուզած, իսկ նամակին մէջ իրեն տիտղոս տուած՝ ո՛չ թէ պատուարժան պ. Երամոֆ, այլ մեծապատիւ պ. Երամոֆ։ Ուրեմն պ. Երամոֆը խոսքի կըբողոքէր թէ հոգաբարձութիւնը զինքը անպատուած էր չ'անուանելով պատուարժան, այլ՝ մեծապատիւ, ինչ որ իր կարծիքով աններելի էր։ Ուրեմն կազմուեցաւ եռապետութիւն մը, որ իր չուրջը կըցաւ հաւաքել այլեւ մի պոլսեցի երիտասարդ։ Ուրեմն մենք ունեցանք չորս հոգի պ. տէոսչէն վշտացածներ։

Մի այլ պատմութիւն։ Դպրոցի մէջ կըպաշտօնավարէր նաեւ տիրացու մը՝ Համբարձում Գրիգորեան անուամբ։ Այս այն տիրացուն էր, որ մինչեւ ցարդ երկիցս աքսորուած էր դպրոցէն. սակայն թաղ. խորհուրդը գիջանելով իր ընտանիքի ազերսալից թախանձանացը, այս տարի ալ զինքը դպրոցին մէջը ընդունուած էր։ Այս տիրացուն դպրոցին մէջ բացի երաժշտութեան դասէն, կաւանդէր նաեւ կրօնագիտութիւն։ Որպէս զի գաղափար մը տանք այդ տիրացուի պատրաստականութեան մասին, կըսենք որ ինքը թէեւ հազիւ 28 տարեկան, սակայն երեք չորս տարի (իր ըսելովը) բռնակրութիւն է ըրեր, քանի մը տարի Ռումանիոյ զանազան քաղաքներու մէջ անտառապահութիւն, երկու տարի ալ անգլիական նաւու մը մէջ՝ հնոցպանութիւն։ Ահա այս էր մեր կրօնագիտութեան ուսուցիչը։ Բնականաբար այսպիսի անձնաւորութիւն մը ամենայթեթեւ գաղափար մը անգամ չպիտի կրնար ունենալ իր պաշտօնին նկատմամբ։ Պարզ է՝ որ յաճախակի պիտի ենթարկուէր պ. տէոսչի նկատողութեանց, պարզ է նաեւ այն՝ որ անիկա ալ պիտի աշխատէր կերպով մը ազատուել պ. տէոսչի ձեռքէն։ Եւ ինչ էր պ. տէոսչի դիտողութիւնը— տեսնել որ այդ տիրացուն հարբած դասարանին մէջ նստած է սեղանին առաջ՝ ծխախոտը բերանը։ Շատ բնական է, որ դանդատաւոր պիտի ըլլային ո՛չ միայն աշակերտներու ծնողները, այլ նոյնիսկ աշակերտներն իրենք, որոնք յաճախակի կըբողոքէին ուսուցչի տգիտութեան եւ վարմունքի դէմ։ Այս տիրացուն, որ իր էութեամբ պոլսական մի թուլումպաճի է, օր մը մանկավարժական ժողովի մէջ կըպահանջէ, որ իրեն յանձնուին նաեւ օրիորդաց դպրոցի կրօնագիտութեան եւ երգեցողութեան դասերը, երբ մերժում կըստանայ, այնուհետեւ սրիկայի մը յատուկ սոսր միջոցներով կաշխատի պ. տէոսչի նկատմամբ զանազան անուանարկիչ լուրեր տարածել։ Պ. տէոսչը կը դանդատի թաղականութեան եւ հրապարակական քննութենէ մը յետոյ, հոգաբարձութիւն եւ թաղականութիւն կ'որոշեն ո՛չ միայն զինքը արտաքսել դպրոցէն, այլեւ եկեղեցիէն։ Արտաքսուած ուսուցիչը եւ ուսուցչուհին, իրենց պաշտպաններու հետ միասին, անզօրի մը յատուկ սորութեամբ այլեւս ո՛չ մէկ միջոց կըխնայեն պ. տէոսչը տապալելու եւ գործը կըհասցնեն մինչեւ անգամ ազգադաւութեան։ Ասոնք, իրենց գլուխ ունենալով մի ուզուն-հասան պարոն՝ Սաեփան Մելիքսեթեկեան անուամբ, նա որ դեռ անցեալ տարի ամենայն անարգանօք վռնտուած էր դպրոցի հոգաբարձութեան անդամակցութենէն, կըդիմեն այստեղի պոլկար էնսբէքթէրին (վերատեսուչ) եւ ամեն կարգի մեղադրանքներ՝ պ. տէոսչի, հոգաբարձութեան եւ թաղականութեան դէմ թափելէ յետոյ, կըյայտարարեն թէ՝ պ. տէոսչը այն գաղափարի տէր մարդ է, որ հայ դպրոցները բնաւ չպիտի ենթարկուին պուլկարական կրթական նախարարութեան. հետեւաբար եթէ օր մը, դուք, (պուլկար էնսբէքթօր) դպրոց երթաք, ամենայն անարգանօք պիտի վռնդուիք։ Պ. վերատեսուչը թէեւ նախապէս կըճանչնար պ. Սապահ-Գիւլեանը եւ քանիցս իրեն յորդորած էր թողուլ հայոց դպրոցը եւ պուլկար գիմնազիոններու մէջ ֆրանսերէն լեզուի դասատուի պաշտօնը ստանձնել, արտաքին ձեւականութիւնը պահպանելու համար՝ քննութիւն կըբանայ։ Եւ տեսնելու է թէ՝ երեկուան մեր բաղդակիցը ո՛րպիսի արհամարհական բառեր կարտասանէր դէպի այն անձերը, որոնք պ. տէոսչի նկատմամբ այդպիսի անհեթեթ տեղեկութիւններ տուած էին։

Հակառակորդներու գործը այդքանով չըաւարտեցաւ։ Անոնք սկսան ծածուկ ժողովներ կազմել եւ որոշեցին իրենց անխղճութիւնը մինչեւ այն կէտը հասցնել, որ չփոթութիւններ յարուցանէին թէ՛ աղջկանց եւ թէ՛ տղայոց դպրոցի մէջ, նոյնիսկ աշակերտներու եւ աշակերտուհիներու ձեռքով։ Բարեբաղդաբար ուսուցիչները կարողացան այդ ցաւը երկան բերել եւ անոր առաջքը առնել, դպրոցն առժամանակեայ կերպով արձակելով երկու աշակերտուհի, որոնք գործիք էին դարձած դաւադիրներուն։ Կարծեմ ընթերցողը պիտի սոսկայ, երբ ըսեմ՝ թէ այդ դաւադրութեան գլուխը անցած էր Ռուսճուքի մէջ՝ լաւ համբաւ չվայելող կին մը (վերոյիշեալ երկու աղջիկներուն մօրաքոյրը), որ քոյրն է «Մշակ»-ի, մարտ 28, № 51-ի մէջ Հ. Հայրապետեանց ստորագրութեամբ տեղւոյս վարժարաններու նկատմամբ լուր տուող թղթակցին։ Ուրեմն կեցցէ «Մշակ»-ը իր «հազըր» թղթակիցներով, որոնք ի հարկէ իրեն պատիւ կըբերեն։ Նայեցէք, բարոյականութեան եւ դպրոցի վիճակին վրայ կըխօսի այնպիսի անհատ մը, որ ամսական 40 ֆրանքով սպասաւոր մ'է խանութի մը մէջ *). ահա այդ Հայրապետեանցն է, որ կըժխրէ պ. Սապահ-Գիւլեանի առաջ սողոսքումներ կատարել, կարելի է երեւակայել թէ մընացածները ինչպիսի սոսր արարածներ ըլլան։ Այլեւ հասկանալի է, թէ ինչ նըշանակութիւն կարող են ունենալ Հայրապետեանց բռնած լակոտի տուած տեղեկութիւնները, խօսելը ազատամըտութենէ, գնահատելը երիտասարդի մը յառաջդիմութիւնը կամ յետադիմութիւնը, այն Հայրապետեանցին որ այսօր գործակալ մ'է նզովականութեան։ Թող թոյլ տրուի մեզ ըսել, որ Ռուսճուքի երկսեռ դպրոցներու զգալի յառաջդիմութիւնը՝ շնորհիւ իր արժանաւոր տեսչի եւ իր քանի մը անկեղծ պաշտօնակիցներուն, ոչ միայն նախանձի առարկայ է դարձած պուլկարներուն, յիսուսեաններուն, այլ եւ այդ յառաջադիմութիւնը այն բարերար հետեւանքը ունեցաւ, որ օտար դպրոցներ յաճախող աղջիկները եւ տղաները նորէն իրենց ազգային դպրոցը վերադարձան։ Ռուսճուքը իրաւամբ կարող է պարծենալ իր դպրոցով եւ այդ դպրոցներու մէջ կը պատրաստուի սերունդ մը, որ իր նախահարց կոչը ձեռք առնելով պայքարի դաշտը պիտի մղուի։ Ուրեմն կեցցէ յառաջդիմութիւնը, թող կորչին խաւարի սոսր դաւակները։

Արշակ Վեհապետեան.

Ռուսճուք, 8 ապրիլ։

*) Դուք ասում էք, որ այդ Թերթի թղթակիցները սպասաւորներից աւելի բարձր լինեն. դժուար է։ Խմբ.

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԵՐՎ, 15 ապրիլի.—Անուրանալի մի փաստ է, որ վաճառականութիւնը մի երկրի, մի ժողովրդի մէջ կը ծաղկի ու կը բարգաւաճի միայն այն ժամանակ, երբ առեւտրականները գործեն միացեալ ոյժերով, կամ առանձին-առանձին վերցըրած՝ գոյութիւն կունենայ նրանց մէջ համերաշխութիւն ասուած բանը եւ որոնք հեռու կը պահեն իրենց՝ միմեանց դէմ զանազան պախարակելի միջոցներով «մըցելուց» կամ ուրիշ խօսքով ասած՝ միմեանց վնասելուց։ Մեր խօսքը վերաբերելով Անդրկասպեան երկրի վաճառականներին, կասենք, որ երկար տարիների փորձը ցոյց է տուել, որ առաջուայ ժամանակները վաճառականութիւնն աւելի առաջ էր գնացած, աւելի յաջող հիմքերի վրայ էր դրուած, քան ներկայումս։ Ինչո՞ւ. որովհետեւ այն ժամանակուայ նահապետական պարզ կեանքի շնորհիւ, վաճառականներն աւելի պարզ էին, միմեանց հետ հաշտ ու սիրով էին գործում, եւ եթէ ներկայումս շատերը մի քանի տասնեակ հազարների տէր են դարձել, այդ եղել է շնորհիւ վերոյիշեալ հանգամանքների։ Այժմս որ վաճառականին կուզէք խօսեցրէք, նա անշուշտ կը դանգատուի իր ներկայ. դրութիւնից եւ կը խոստովանուի, որ եթէ մի քանի կոպէկ է աշխատել, այդ այն ժամանակուայ աշխատածն է եւ ոչ թէ ներկայիս։

Ներկայ վաճառականութիւնն անցեալի բոլորովին հակապատկերն է ներկայացնում։ Սրա պատճառներից մէկն այն է, որ հայերիս մէջ նահապետական պարզութեան փոխարէն ներկայումս թագաւորում է կեղծիքը, շաղախուած կեղծ լուսաւորութեան հետ։ Ի հարկէ խօսքը բացառութիւնների մասին չէ։

Մեր խօսքը մանաւորելով Մերվի վաճառականների վրայ, կասենք, որ վերջին տարիներս նրանց մէջ էլ կամաց կամաց սկսել է բացակայել միացեալ ոյժերով կամ համերաշխութեամբ գործելու զաղելի եռանդը. այժմ նրանց նշանաբանը կայանում է մըցման, խսկապէս միմեանց վնասելու մէջ։

Շատ անգամ է պատահել եւ պատահում է, որ մի վաճառականի խանութից ապրանք գնող «մուշտարին» իրեն հարկաւոր իրերը գնելուց յետոյ, մտել է հարեւան վաճառականի խանութը գնելու մի այլ իր, որը չէր գտնւում առաջինի խանութում. սակայն ի՞նչ էք կարծում. այդ խանութպան վաճառականը մերժել է նրան ապրանք ծախելու, թէ ինչո՞ւ միւս ապրանքները իրենից չի գնել. բացի դրանից, նա սկսել է, միւսների ապրանքները վատաբանելուց դատ, մի քանի ածականներ շպրտել այս եւ այն հարեւան վաճառականի հասցէին։ Ոմանք էլ կոյր նախանձից դրդուած եւ միմեանց վնասելու անյագ տոգորուած, դիմում են քաղաքավարի, բայց սոսր միջոցների. «հանրավաճառ» հանելով ապրանքները, աժանակ գներով են սկսում ծախել՝ միայն թէ իրենց հակառակորդի դէմ «մըցեն», միմեանց գլորեն։ Այս շատ անգամ է նկատել նոյն իսկ գնող օտար «մուշտարին» եւ ծաղրել հայերի անմիաբանութիւնը։ Արդ, մի՞թէ սա ծայրահեղ չարամտութեան եւ ագիտութեան նշան չէ, որ մարդկանց ստիպում է իրենց համար գերեզման փորել իրենց ձեռքով։ Մի՞թէ մեր վաճառականութեան մէջ պատահական մանկութիւնները սրա հետեւանք չի կարելի համարել։ Թէ «մըրցումը» մեր վաճառականների մէջ ո՛ր աստիճան է արմատ ձգել, առաջ բերենք հետեւեալ փաստը։ Վերոյիշեալ կարգի պատկանող վաճառաններից ոմն, անցեալները նոր էր եկել անդրկասպեան երկրի մի այլ քաղաքից եւ «կարճ ժամանակով» (երկու ամիս) հանրավաճառ էր հանել մանուֆակտուրայի ապրանքները՝ եւ առքից պակաս գներով էր ծախում. բայց որպէս զի «մըցում»-ը կատարեալ լինի, աւելորդ չէր համարել աֆիշների վրայ աւելացնել հետեւեալ նախադասութիւնը. «Не заблуждайтесь распродажами другихъ магазиновъ, пользуйтесь случаемъ и временнымъ пребываніемъ» եւ այլն եւ այլն։

Չմոռանանք յիշել, որ տեղային վաճառականներից շատերն էլ չէին զլացել իրենք էլ «հանրավաճառ» հանելու եւ հետեւելու առաջինի օրինակին։ Այնպէս, որ ներկայումս մեր վաճառականների գործունէութիւնը մի կատարեալ քաօս է ներկայացնում։

Մենք երբէք «հանրավաճառի» դէմ չէինք լինել, եթէ այդ անեն ազնիւ ճանապարհով. այլապէս ինչ միտք ունի պակաս գներով ծախս անել. գոնէ մենք այդ չենք հասկանում։

Այս բոլորը ի նկատի ունենալով, ցաւելով պիտի նկատենք, որ մինչդեռ եւրոպական ազգերը զանազան ընկերութիւններ կազմելով, միացեալ ոյժերով գործում են օտարների դէմ, մենք հայերս բաժան-բաժան գործելով հանդերձ՝ դեռ անտեղի կերպով մաքառում ենք միմեանց դէմ... Արդ, մի՞թէ սա զգալի չէ մեր վաճառականների համար. մի՞թէ չեն զգում, որ իրենք են իրենց վնասողը։

Ա. Թ.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՇՈՒՐՋԸ

Դժուար թէ Թուրքը խողխողի մեզ այնքան շատ, որքան «Կաւկազ»-ի այժմեան խմբագրութիւնն ատում է «հայ փախստականներին»։ Օր չի պատահում, որ ջերմով բռնուած ուղեղի մի նոր զառանցանք չկարդանք այդ լրագրի էջերում Թուրքի բարբարոսութիւնից փախած, Կովկասում ապաստան գտած Թրքահայերի դէմ։ «Կաւկազ» լրագրի մէջ բանակ գրած հայատեացներն, ըստ երեւոյթին, ուրիշ գործ չունին. նրանք օրն ի բուն զբաղուած են իրենց ատելութեան թոյնը թափելու համար նորանոր առիթներ փնտրելով։ Դրանցից մէկն է ոմն «Ստատիստիկ» (վիճակագրող), որը չի ձանձրացել եւ նստել թերթել է «Կաւկազ»-ի անցեալ տարուայ յայտարարութիւնները, որպէս զի հաշուի, թէ հայ փախստականներից քանիսն է... անցագիր կորցրել։ Նախ պարոնն ասում է, թէ Թիֆլիսում 1897 թ. պաշտօնապէս հաշւում էին 500-ից մինչեւ 1000 հայ փախստական. իսկ մեր քաղաքում բնակիչների թիւն ընդհանրապէս հաշւում են մօտ 160,000 հոգի։ Եւ ապա սկսում է իր վիճակագրական հաշիւները. «Կաւկազ»-ի 1897 թ. յայտարարութիւններից երեւում է, որ Թրքահպատակ հայերը կորցրել են 181 անցագիր, դրանցից 5-ը բնաւորեան (որ անձերի թիւը հասնում է մօտաւորապէս 200-ի),—իսկ մնացած բոլոր ազգութեանց պատկանող 160,000 բնակիչները կորցրել են ընդամենը 99 անցագիր։

Եւ այդ Թուրքը խիստ պերճախօս է համարում պ. «Ստատիստիկը»։

Մեզնում փախստականների թիւը 160 կամ 320 անգամ աւելի քիչ է բնակիչներից, եւ նրանք անցագիր կորցնում են երկու անգամ աւելի շատ, քան այդ բնակիչները բոլորը միասին վերցրած։

Շարունակելով իր թուերը, պ. «Ստատիստիկը» զանազան բազմախորհուրդ ընդգծումներով հետեւեալ եզրակացութեանն է հանգում. «1 կորցրած անցագիրը գալիս է 3—5 ՀԱՅ-ՓԱԽՍՏԱԿԱՆԻ վրայ. 1 կորցրած անցագիրը գալիս է ՄԻՒՍ ԱԶԳՈՒԹԵԱՆՑ պատկանող 160 ԲՆԱԿՉԻ վրայ»։ Եւ հարցնում է. «Ի՞նչ է նշանակում այս։ Ի՞նչպէս հասկանանք այս»։ դա ոչինչ չի նշանակում, իսկ եթէ ուզում էք բան հասկանալ, հասկացէք այսպէս. Թրքահայ փախստականներից շատերը տեղ չունին ապրելու. նրանք եւ նրանց իրեղէնները, եթէ այդպիսի բան ունին, յանձնուած են բաղդի քմահաճոյքին։ Այդպիսի պայմաններում զարմանալու ոչինչ չկայ, որ նրանք աւելի շատ կորցնեն իրենց անցագրերը, քան թէ տեղացի բնակիչները, որոնք իրենց համար հաստատ բնակարաններ ունին, իսկ այդ բնակարանների մէջ կողպուած արկղիկներ, ուր կարող են անկորուստ պահել իրենց անցագրերը եւ ուրիշ կարեւոր թղթեր։ Ծակ գրպանից, ստատուտոտ փալասներից կարեւոր թղթերն աւելի դիւրութեամբ կարող են կորչել, քան կողպուած արկղիկներից եւ ծոցի գրպանում դրուած թղթապանակներից։

Իսկ այն բանը, որ պ. «Ստատիստիկը» «անցագրերի կորցնելու այդ համաճարակը պաշտօնական (?) միջոց» է համարում այդ փախստականների կողմից, որով նրանք իբր թէ ուզում են մշտական բնակութիւն հաստատել «այստեղ, ուրիշի հողերի» վրայ, «մի խորամանկ ծրագիր իրագործելով»—այդ բանը ջերմախտով բռնուած ուղեղի զառանցանք է միայն։

Թրքահայի փրկութիւնը կախուած է իր հայրենիքը վերադառնալուց։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ-ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

—

Թէ ամերիկեան եւ թէ սպանիական լրագրները զարմանում են, թէ ինչո՞ւ կռուող կողմերը յապաղում են վճռական գործողութիւնների դիմելու։ Մադրիդի «Corresp. de Espana» լրագիրը յայտարարում է, որ գործերն աւելի դանդաղ են առաջ գնում, քան կարելի էր սպասել։ «Մի՞թէ,—ասում է նա,—Ամերիկան ուզում է վախեցնել Սպանիային՝ իր նաւատորմիղը կանգնեցնելով Կուբայի առաջ։ Կամ գուցէ Միացեալ Նահանգներն ուզում են ժամանակ վաստակել։ Արդեօք դա նրանից է կախուած, որ նրանք այն համոզման են եկել, թէ նաւահանգիստների ամրակռուութիւնը այնքան էլ հեշտ չէ, ինչպէս սկզբումն էր երեւում»։ Սակայն յիշեալ լրագիրը յորդորում է հասարակութեանը, որ վերջինս սպանիական նաւատորմղից այնպիսի բաներ չպահանջի, որոնք կարող են նրան վըտանգի ենթարկել։ Լրագրի կարծիքով, Միացեալ Նահանգների Ատլանտեան նաւահանգստների վրայ արշաւելը, որի մասին այնքան շատ են խօսում, աւելի դժուար գործ է, որքան կարծում են։ Սպանիան պէտք է խնայէ իր ոյժերը եւ սպասի բարեյաջող րոպէի, որովհետեւ նա աւելի քիչ միջոցներ ունի իր վնասուած նաւերը վերանորոգելու, քան իր թըշնամիները։ Նա չպէտք է այնպիսի յաղթութիւնների ետեւից ընկնի, որոնք կարող են կործանել նրան։ Սակայն, Մադրիդից ստացուած վերջին տեղեկութիւններից երեւում է, որ սպանիական կառավարութիւնն այժմս ամենից աւելի մտադրաւած է Կուբայի նաւապաշարման կապ ունեցող խնդիրների հետ։

«Չպէտք է մոռանալ, ասում է «Ind. Belde»-ի Մադրիդի թղթակիցը,—որ Կուբան եւ Պորտորիկոն մինչեւ այժմս բոլոր կենսական եւ ռազմամթերքները

սատանում էին Սպանիայից և Միացեալ Նահանգներից։ Այդ պատճառով սպանիական ուժերի և նրան տիրապետութեան վիճակը Անտիլեան կղզիներում կախուած է այն աջողութիւնից, որ կունենան սպանիական նաւատորմղի գործ դնելիք ջանքերը Կուբայի նաւապաշարումը ոչընչացնելու և Անտիլեան կղզիների Եւրոպայի հետ ունեցած հաղորդակցութիւնները պահպանելու համար։ Կուբայի և Պորտորիկոյի նաւապաշարումը խորտակելու համար նշանակուած նաւախումբը ներկայումս կազմակերպւում է Կատիկսում»։

—Ամերիկեան զինուորական իշխանութիւնը գիմել է նահանգներին, որ նըրանցից իւրաքանչիւրը հանդէս բերէ իւր կամաւորների զօրքերը։ Նիւ-Եօրկի նահանգը հանդէս է բերում 12 գունդ հետևակ և 2 գունդ հեծելազօր, Պանսիլվանեան—12 գունդ հետևակ և 4 գունդ ումբաձիգ։ Բոլոր նահանգները զօրքեր են հանդէս բերում իրենց բնակիչների թուի համեմատ։ Պանսիլվանիայի ազգային գւարդեան և Իլլինօյսի միլիցիան հրաման են ստացել պատրաստ լինել պատերազմի դուրս գնալու։ Լրագիրների ասելով, Մակ-Կինլէյը վերջնականապէս վճռել է անյապաղ պատերազմ սկսել Կուբայում։ 4,000 հետևակ և 1,000 հեծեալ զինուոր պէտք է ափ հանուին Կուբայի հարաւային ափի կենդրոններից մէկում և միանան ապստամբների զօրավար Գոմեզի հետ, որը իբր թէ հիւանդ է։ Ինչպէս լսում է Գոմեզը խոստանում է հանդէս բերել 30 հազար կուբացի։

—Լուր է շրջում, թէ ամերիկեան կառավարութիւնը բանակցում է Աթէնքի կառավարութեան հետ յունաց նաւատորմիղը գնելու 45 միլիոն դոլլարով։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. Էջմիածնից մենք ստացել ենք հետևեալ նամակը, որը իբրև կուրիօզ հրատարակում ենք նոյնութեամբ, ինչպէս գրուած է.

Բարեհաճեցէք խնդրեմ տպագրել հրանեյար։

Գիշեր էր, սև քօղով ծածկուել էր գիւղը, թաղաւորում էր լռութիւն, չնութիւնների լապտերները հանգել, ժողովուրդը խոր քացր քընով հանգստացել, միւս օրը թարմ ոյժերով գործելու. միայն իմ լապտերը վառւում, նստած սեղանիս առաջ կարդում էի «ընաւորութեան կրթութիւն», վայր դրեցի գիրքս մի փոքրը մտածելուց յետոյ դառն սրտով վեր առի գրիչս, թաթախեցի թանաքամանում՝ վճռեցի մի քանի տող գիր գրել պատուական և ազգօգուտ Նոր-Դարի հրատարակչին փափագս յայտնելու, գուցէ մի ազնիւ ցանկացող մարդ գտնուի իւր ծախսով խաւար բանդից լոյս աշխարհ հանէ ստոն տարուայ փակ-փռշոտած գրուածքս. «Աղահութեան զոհ» ողբերգութիւն հինգ արարուածով, բացի դորանից էլի ունիմ մանաւոր թերի «Սասուն» ողբերգութիւն հինգ արարուածով և աւարտած մեկիք Ձահնաքար։ Կատակերգութիւններ Աղահ-ժլատ և Մոդա, նիւթական միջոցս սուղելէք եղաւ տպագրութեան, հասկացող անձինք լաւ գիտեն հայ ուսուցիչների վիճակը, 36 տարի վարել եմ այդ պաշտօնը։

Պառավարեչ ազարակի Մ. Աթասյ

Ս. Էջմիածնի՝ Աստուածատուր Աստուածատրեան

Հասցէ-ս։ Въ Эчміадзинъ, Его Благородію Аствацатуру Ованесяну Аствацатурянцу, Управляющій Эчміадзск. Монастырскаго фирмою.

ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 21 ապրիլի. - Տեղեկութիւն է ստացուած, որ ծովակալ Դևէն սկսել է ռմբակոծել Մանիլիան։

ՄԱԴՐԻԴ. — Մանիլիայից հաղորդում են Մոնտոխոյի հետևեալ զեկուցումը. «Կէս գիշերին ամերիկեան նաւախմբին աջողուեց ներս խուժել նաւահանգիստը, և մինչև լուսանալը նա ումբ նաւերից բաղկացած մի գիծ կազմեց Կաւիտէի առաջ։ Ժամը 7½-ին «Reina Christina» նաւի ցռուկը վառուեց, քիչ յետոյ վառուեց դիկը։ Ես Չչատրի հետ անցնում եմ «Islanda Cuba» չոգենաւը։ Ժամը 9-ին «Reina-Christina» և «Castilia» նաւերը բոլորովին այրուեցին. իսկ մնացած նաւերը հեռացան Բակկորի ծովածոցը. մի քանի նաւ ստիպուած էինք ջրասոյզ անել, որպէս զի թշնամու ձեռքը չընկնին։ Կորուստները մեծ են»։

ՄԱԴՐԻԴ.—«Liberal»-ի մէջ հրատարակուած է Մանդախոյի Մանիլիայից խփած հետևեալ հեռագիրը. «Ամբողջ նաւախումբը կործանուեց։ «Mindacao»ի նաւաստիներն ազատուած են։ Անգլիական հիւպատոսը խորհրդակցեց ամերիկեան նաւախմբի հրամանատարի հետ՝ յայտնի չէ ինչի մասին։ Թշնամին բանակել է Մանիլիայի առաջ և սկսել է պաշարել։ Բընակիչները հեռանում են քաղաքից, երկիւղ կրելով ռմբակոծումից»։

ՏԱՄՊԱ.—Հետևակ չորս գունդ Չիկամանգից, Մոդիլից և Նոր-Օրլէանից այստեղ հասան։ Կարծում են, թէ առնուազըն 10 օր կանցնի մինչև զօրքերի Կուբա դուրս գնալը։

ՈՒԱՇԻՆԳՏՈՆ. - Մանիլիայում ամերիկացիների տարած յաղթութեան մասին լուրն այստեղ ընդունեցին ցնծութեամբ։ Մինիստրութեան նախագահն ու անդամները մեծ գոհունակութիւն են յայտնում, բայց հրաժարւում են յիշեալ լուրը քննադատելուց։

ԲԵՐԼԻՆ.—Ռուսաց դեսպանի մօտ ճաշ կար, որին ներկայ էին կայսրը, պետական կանցլերը և ուրիշ բարձրաստիճան անձեր։

ԹԵՐ ԵՒ ԴԷՄ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

I.

Մեծապատիւ պարոն Խմբագիր.

Խնդրեմ երկտող նամակիս ձեր պատուական «Նոր-Դար»-ի մօտակայ համարներից մէկում մի անկիւն շնորհէք։ Կարդալով պատուական «Նոր-Դար»-ի № 62-ի մէջ իմ միաբանակից Բար. Գրիգորիս քահ. Երզնկեանցի նամակը իմ դէմ, որով միամտացնում է ընթերցող հասարակութեանը, որ ինքը պարբերաբար իմ այդպիսի անախորժ դէպքերի մասին, «ինչպէս և Ծաղկազարդին », յայտնել է և այսուհետև էլ կըյայտնի հոգևոր մերձաւոր իշխանութեանը, պէտք է ասեմ նախ, որ ընթերցող հասարակութիւնը նրանից ոչինչ չի պահանջել, այլ միայն խմբագրութեան կողմից» «Նոր-Դար»-ի № 57-ի մէջ յիշեալ դէպքի մասին նկատուած էր՝ «եթէ ուղիղ է»։

Իսկ ինչ կվերաբերի երէցփոխանի բողոքին, դա արդէն երևաց Բարձր Սըրբազան Առաջնորդի մօտ, և ես խնդրել եմ Ն. Բ. Սրբազնութեանը, որը նրանով չբաւականանայ, այլ թէ լաւ տեղեկանայ և պարզի երէցփոխանի բողոքը իմ դէմ. թող հայր Երզընկեանը այդ մասին նեղութիւն չկրէ։ Երկրորդ՝ իմ կողմից ոչ մի անախորժ դէպք չի պատահել մինչև այսօր և չի էլ կարող պատահել, հետևապէս հայր Երզնկեանը չէր կարող իմ մասին ոչ մի բան յայտնել և չի էլ կարող այսուհետև յայտնել։ Իսկ եթէ հայր Երզնկեանը իրեն սխալների ուղղելն անախորժ դէպք է համարում, ես խոստանում եմ այսուհետև այլ ևս նրա սխալը չ'ուղղել։

Հայր Երզնկեանը իրեն շատ ճշտապահ է համարում ինչպէս երևում է իւր նամակից։ Այո, շատ գովելի է և համակրելի և ես էլ գովում եմ և համակրում այդպիսի ճշտապահութիւնը, միայն թէ՝ ցանկալի էր իմանալ, յայտնե՞ց արդեօք հայր Երզնկեանը հոգևոր մերձաւոր իշխանութեանը այն տխուր և ցաւալի դէպքի մասին էլ, որ տեղի ունեցաւ մեր եկեղեցում Զատիկ կիրակի առաւօտեան ժամերգութեան («Փառք ի Բարձունս»)ժամանակ, երբ ես գանձանակ էի շրջում։ Այդ դէպքից մի քանի ժամուրներ զայրացած դուրս գնացին եկեղեցուց։

«Որ ունիցի ականջս լսելոյ, լուիցէ»։

Սիմէօն քահ. Աբրահամեանց.

Թիֆլիս, 20 ապրիլի.

II.

Պարոն խմբագիր,

«Նոր-Դար»-ի № 62-ում տպուած էր Չըկնենց եկեղեցու միաբան Սիմէօն քահ. Աբրահամեանցի նամակը, որով ուզում է հերքել,թէ Ծաղկազարդին ոստիկանութիւնը իւր պահանջմամբ ոչ ոքի ժամերգութիւնից չէ զրկել։ Հրապարակով յայտնում եմ, որ տէր-հօր ասածները բոլորը երևակայութեան պտուղներ են, որովհետև ես եմ այն անձը, որ տէր-հօր պահանջմամբ զրկուեցայ այդ օրուայ ժամերգութիւնից, քանի որ պարտաւոր էի երգել, որովհետև երէցփոխի կողմից նշանակուած եմ իբրև երգիչ՝ կիրակի օրերը երգելու։ Ենթադրենք, որ Տէր-Սիմէօն հայրը ճիշտ է ասում. ապա ինչո՞վ բացատրել այն, որ թաղային ոստիկանը (околоточный надзиратель) տէր-հօր հետ գալուց խօսելուց յետոյ՝ այլևս եկեղեցի չթողեց ինձ երգելու համար, պատճառ բերելով թէ անկարգութիւն կլինի։ Իսկ երբ իմ մասին երաշխաւորողներ եղան, այն ժամանակ ինչո՞ւ նոյն ոստիկանն ասաց թէ անախորժութիւն կարող է լինել տէր-հօր կողմից։ Եղելութեան խնդութիւնը լոյսի նման պարզ է. ինչո՞ւ տէր-հայրը պատէ-պատ է ընկնում և իւր իբրև թէ իղուր տեղը արատաւորուած պատիւը վերականգնում։ Մինչդեռ ինքն է իւր պատիւը վայր գցում։

Առ այժմ այսքան. իսկ թէ որչափ տէր-հայրը ուրիշների պատիւն է շօշափել իւր վարմունքներով և խօսքերով, այդ կը պարզուի մարմնաւոր իշխանութեանը իմ տուած բողոքից։

Միհրան Ռոստոմեանց

Թիֆլիս, 17 ապրիլի.

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԾՆՆԴԱԲԵՐԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՈՎ

(Սոլոլակ, Սաղոխայա փողոց, № 64)

(սեպհական տուն)

Հեռախօս № 230

Երթևեկ հիւանդների ընհանուր ընդունելութիւնն երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը՝ ժամը 2—4 ցերեկը. վճարը հիւանդների կարողութեան համեմատ, մասնաւոր ընդունելութիւն՝ ամենայն օր՝ ժամը 8—10 առաւօտեան—վճարը 2 ր.։ Գիշերօթիկ հիւանդներ և ծննդաբեր կանայք ընդունւում են գիշերուայ և օրուայ ամեն ժամանակ, բայց այդ մասին առաջուց տեղեկութիւն պիտի տրուի. վճարը որոշւում է ըստ դասակարգերի։ Չունեւորները ձրի են։ Դ ի ն և կ ո լ գ ի ա յ ի բ ա ժ ա ն մ ո ւ ն ք ընդունողները վճարում են 1 ր. 50 կ. մինչև 8 ր. մի օրուգիշերուայ համար. ծ ն ն դ ա բ ե ր ա կ ա ն բաժանմունքը մտնողները—1 ր. մինչև 5 ր. մի օրուգիշերուայ համար։ Ե ր կ ո ւ ն ք ի ց աղատելը 10 ր. մինչև 50 ր.։ Ա ն դ ա մ ա հ ա տ ո ւ թ ի ւ ն ը ըստ համաձայնութեան։ Երթևեկ բոլոր հիւանդները դեղեր և նիւթեր ստանում են ընդունելութեան ժամանակ ձ ր ի։ Չունեւորների համար 1-ական մահճակալ է դրուած իւրաքանչիւր բաժանմունքում, ուր տեղաւորւում են նրանք տեւոչի և նրա պ. պ. ընկերների առաջարկութեամբ ձ ր ի։

Հիւանդանոցի տէր և տեսուչ

Մ. ՄԿՐՏՉԵԱՆ.

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Մարդատար գնացքը № 1 (ուղղակի. Բագուից Թիֆլիս մեկնում է առաւ. 8 ժ. 30 ր., մեկնում է Թիֆլիսից Բաթում առ. 9 ժ. 15 ր., հասնում է Բաթում 8 ժ. 28 ր.

Մարդատար գնացքը № 3 (որ փոխւում է Թիֆլիսում) Բագուից Թիֆլիս մեկնում է գիշ. 12 ժ. 6 ր., հասնում է Թիֆլիս եր. 7 ժ. 10 ր., մեկնում է Թիֆլիսից Բաթում եր. 7 ժ. 55 ր.- հասնում է Բաթում առ. 8. ժ. 28 ր.։

Մարդատար գնացքը № 2 (ուղղակի) Բաթումից Թիֆլիս մեկնում է առ 8. ժ. 15 ր., հասնում է Թիֆլիս եր. 8 ժ. 34 ր. մեկնում է Թիֆլիսից Բագու առ. 11 ժ., հասնում է Բագու առ. 6 ժ.։

№ 7 գնացքը Թիֆլիսից Միխայլովո մեկնում է օրուայ 3 ժ., հասնում է Միխայլովո եր. 6 ժ. 32 ր.

№ 8 գնացքը Միխայլովից Թիֆլիս մեկնում է գիշ. 3 ժ. 45 ր., հասնում է Թիֆլիս առ. 7 ժ. 30 ր.

ՌԱԶՄԱՎԻՐԱԿԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀ

1897 թ. նոյեմ. 1-ից մինչև 1898 թ. մայիսի 1

Թիֆլիսից հինգ տեղ ունեցող կառքը մեկնում է առ. 8 ժ., գիշերում է Մլէթում և հասնում է Վլադիկավկազ միւս օրը եր. 7 ժ.։ Վեց տեղ ունեցող կառքը (առանց գիշերելու) մեկնում է օրուայ 3 ժ. և հասնում է Վլադիկավկազ միւս օրը, եր. 5 ժ. 35 ր.

Վլադիկավկազից հինգ տեղ ունեցող կառքը մեկնում է առ. 8 ժ. գիշերում է Գուդաուրում և հասնում է Թիֆլիս միւս օրը 8 ժ. 15 ր.։ Վեց տեղ ունեցող կառքը (առանց գիշերելու) մեկնում է եր. 7 ժ. և հասնում է Թիֆլիս միւս օրը եր.8 ժ. 30 ր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԳԻՍԻ ԽԱՆՈՒԹ

ՎԷՑԲԵՐԻ

Բազար (Պրիվալնա փողոց)

Ունի մեծ քանակութեամբ ամեն տեսակի սարքինային գործուածքներ։

(895) 10—7

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը յայտարարում է ի գիտութիւն ընդհանրութեան, որ սոյն տարուայ մայիսի 5-ին Կովկասի պ. Կառավարչապետի հաստատած ձիերի տօնավաճառի կանոնադրութեան համաձայն, Թիֆլիս քաղաքում բացւում է

ՁԻԵՐԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ,

որը կը շարունակուի մինչև մայիսի 18-ը։ Ձիերի յիշեալ տօնավաճառի համար յատկացուած է Դիդուբէում, Կովկասի ձիապահութիւնը խրախուսող ընկերութեան հրապարակի վրայ։

(1019) 3—2

Կ. ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն Ընկերութեան անդամների, որ առաջիկայ կիրակի օրը, ապր. 26-ին, երեկ. ժամը 7-ին, Թիֆլիսի քաղ. խորհրդի դահլիճում նշանակուած է «ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ»։ Ապրիլի 26-ին, կիրակի Մողնու եկեղեցում պատարագից յետոյ պէտք է կատարուի հոգեհանգիստ 'ի յիշատակ հանգուցեալ Յովհաննէս Խուդադեանի և հոգեհանգստից յետոյ պէտք է տեղի ունենայ ժամը 12-ին հանգուցեալի մահարձանի բացումը, իսկ նոյն ապրիլի 28-ին երեկոյեան պէտք է լինի ընդհանուր ժողովի շարունակութիւնը, եթէ ժողովի պարապմունքները չաւարտուին 26-ին։

Ժողովի պարապմունքի առարկաները լինելու են 1) Ընկերութեան 1896 թ. ընդհանուր, այն է կենդրոնի և ճիւղերի հաշուի քննութիւնը. 2) խորհրդի 1897 թ. հաշուի քննութիւնը. 3) Վերստուգող յանձնաժողովի զեկուցումը խորհրդի 1896 և 1897 թ. հաշիւների մասին և խորհրդի բացատրութիւնները. 4) Ընկերութեան 1898 թ. ընդհանուր, այն է՝ կենդրոնի և ճիւղերի նախահաշուի քննութիւնը. 5) խորհրդի զեկուցումը հանգուցեալ Յովհաննէս Դ. Խուդադեանի ընկերութեան թողած ժառանգութեան մասին. 6) խորհրդի զեկուցումը յանուն Խուդադեանի Թիֆլիսում չքաւոր աշակերտների համար հանրակացարան (общежитіе) հիմնելու մասին. 7) խորհրդի զեկուցումը «Արծրունի—Նազարեան» գրական ֆոնդի մասին 8) Ընկերութեան մի քանի անդամների առաջարկութիւնը Թիֆլիսի Էջմիածնի գրադարան-ընթերցարանին նպաստ տալու մասին. 9) Մակար Չմշկեանի երկու յայտարարութիւնները՝ բժշկապետ Բադրոս Նաւասարդեանին ընկերութեան պատուաւոր անդամ ընտրելու և Թիֆլիսում տպարան հիմնելու մասին. 10) Պաշտօնատար անձանց ընտրութիւնը, այն է՝ Ընդհանուր Ժողովի Նախագահի և քարտուղարի, Խորհրդի վեց անդամի և երեք փոխ-անդամի, Վերստուգող-Յանձնաժողովի երեք անդամի և Դրամադարանական Յանձնաժողովի հինգ անդամի։

Ընկերութեան 1896 և 1897 թ. տեղեկագիրը տպագրուած լինելով, անդամները կարող են մի մի օրինակ ձրի ստանալ խորհրդի գրասենեակից (տ. նախկին Տէր-Աստուածովի, Երեւանեան հրապ. դէմ). անդամները հրաւիրւում են վերանորոգել իրենց անդամակցութիւնը։

(1021) 4—3.

ԼՐԱԳՐԻ ՑՐԻՉՆԵՐ

Կարող են իսկոյն տեղ գտնել. պահանջւում է՝ պատուաւոր, առողջ կազմուածք, երիտասարդ հասակ, այբբէնից տեղեկութիւն և հաւատարմութիւն։

Դիմել առաւօտը ժ. 11-ից մինչև 2-ը Գոլովինսկի պրոսպեկտ, Պետրովի տպարանին կից՝ «Նոր-Դար»-ի կանտորը։

ЦВѢТОЧНЫЕ ЭКСТРАКТЫ Т-ва „ГИГІЕНА"

РАЗНЫХЪ ЗАПАХОВЪ, ПРІЯТНЫ, ПРОЧНЫ, ЗНАЧИТЕЛЬНО ПРЕВОСХОДЯТЪ СУЩЕСТВУЮЩІЕ ДО СИХЪ ПОРЪ ЦВѢТОЧНЫЕ ОДЕКОЛОНЫ И ТУАЛЕТНЫЯ ВОДЫ.

ПРОДАЕТСЯ ВЕЗДѢ

ГЛ. СКЛАДЫ: С.ПЕТЕРБУРГЪ, КОЛОМЕНСК. 12. МОСКВА, НИКОЛЬСКАЯ, Д. ШЕРЕМЕТЬЕВА. ВАРШАВА, НОВЫЙ СВѢТЪ. 37.

52274 (М) 8—6.

ՊԱՐԻԶԻ ԴԵՂԱԳՈՐԾԻ

ՍԱՆՏԱԼ ՄԻԴԻ

(Թոյլ է տրուած Ռուսաստանում

Այս կապսիւլների մէջ կայ զուտ սանտալի էսսէնցիա։

Կեղծածներից խուսափելու համար պահանջեցէք դրոշմը, որ խփուած է սև տառերով իւրաքանչիւր կապսիւլի վրայ։ MIDY

ԳՏՆՒՈՒՄ Է ՌՈՒՍԻԱՅԻ ԴԵՂԱՏՆԵՐՈՒՄ.

(М.) 19972 34—7

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԴԱՍԱԳԻՐՔ ԿՐՕՆԻ"

առաջին գրքոյկը պետական պատրաստական դասարանների համար։

Գինն է 20 կոպ.

Վաճառւում է կենդրոնական գրավաճառանոցում և աշխատասիրողի մօտ։

ԵՂՆԻԿ ՔԱՀ. ԵՐԶՆԿԵԱՆՑ։

(902) 4—4

Дозв. цензурою. Тифлисъ, апрѣля 22-го дня, 1898 г. Տպարան Ի. Պետրովի Типографія А. И. Петрова, Голов. проспектъ, домъ № 12